

NoicaSfarsit/12 dec.2009/10135car.
Centenar Noica (1909-4 dec.1987)
Isabela Vasiliu-Scraba

Sfârșitul lui Constantin Noica

Motto: “Comuniștii s-au așezat prea aproape de oameni; s-au instalat în camera lor de alimente, în culcușul lor, în sertarele lor [cu manuscrise], pe cât posibil chiar în conștiințele lor, încât indispu prin simpla lor voce, cu simplul lor ziar ” (Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, 1990, p. 15)

Fascinat de imensa generozitate a lui Noica “față de oameni, de ideologii, de naufragii”, Mircea Eliade admira îndrăzneala prietenului său - aflat în domiciliu forțat - de a se rosti “peste sisteme și istorii”, deși ocupantul sovietic al României ciuntite de Basarabia și Bucovina de Nord îl plasase pe filozof în marginea societății, interzicându-i cariera de profesor universitar pentru care avea pregătirea necesară. Sub pretextul interpretării lui Faust de Goethe, Noica interpreta în anii cincizeci cultura europeană din secolul XX evidențind declinul spiritual al unei lumi care se lipsește de spontaneitatea creatoare, înlocuită de scrisul la comandă, o lume în care natura este pustiiată și degradată printr-o “orășenizare forțată”.

Total izolat de colegii de breaslă scriitoricească, lui Noica îi erau interzise până și vizitele la prietenii din București cu care, pe furiș, mai făcea schimburi de opinii literare. După lista de lucrări (v. *Modelul Noica*, 2009, p. 506-507) pe care a alcătuit-o în anii de interdicție de semnătură, filozoful avea gata de publicare cinci cărți, dintre care *Anti-Goethe* în două volume tratând despre “grandoarea și mizeria omului fără filozofie” (*Despărțirea de Goethe*, 1976, p.8). Pentru a masca adevăratul sens al titlului, Noica scrie că în volum se ocupă de limitele triumfului omului modern, și că “în felul cum ne despărțim de oameni dovedim cât de mult îi îndrăgim” (1976, p. 7). În 1972 Securitatea i-a restituit celui întemnițat șase ani fără vină o parte din manuscrisul *Anti-Goethe*, care a stat la baza volumului *Despărțirea de Goethe*. La câțiva ani după căderea comunismului, i-au mai fost restituite (soției lui Noica, în 1994) două capitole din manuscrisul *Anti-Goethe* confiscat la arestarea din 1958. Acestea au fost incluse în ediția a II-a. După îngrijitorul celei de-a doua ediții din 2000 s-ar putea ca prin “cotloanele S.R.I. –ului” să mai fie file din manuscrisul acestei scrieri noiciene publicată după un sfert de veac de la redactarea ei.

La sărbătorirea clandestină a lui Goethe a participat în 1949 și Alice Voinescu, printr-o conferință în cerc restrâns, fiindcă în învățământul superior nu mai avea voie să predea. În locul profesoarei cu doctoratul la Sorbona studenții aveau parte de prelegerile propagandistului comunist Marcel Breslașu/Bresliska care practicase advocatura și din 1948 devenise director în Ministerul Artelor și Informațiilor, apoi profesor și rector al Institutului de Artă (v. Marian Popa, *Istoria literaturii române...*, Fundația Luceafărul, București, 2001, vol. I, p.1073).

Anti-Goethe, sau despărțirea de lumea presimțită și descrisă de Goethe prin Faust II, era la Constantin Noica o distanțare de lumea spectrală a utopiilor devenite realitate. “Cu posibilul gol al banului fără acoperire” imaginea irealității avea la început aspect oarecum jucăuș. Dar cu ideea de reproducere a umanității în eprubetă, gluma este lăsată de-o parte. În partea a doua din Faust, după o cununie de scurtă durată a idealului grec cu spiritul modern, urmează războiul cu mijloace diabolice, apoi

politica ilustrată de isteria rațiunii ordonatoare și planificatoare care se izbește de rezistența unor bătrânei ascultând cu evlavie sunetul clopotelor unei biserici până să fie rași de pe suprafața pământului cu casa, cu gradina și cu mica lor biserică. Dacă “realizarea posibilului gol” într-o lume fără oameni adevărați rămâne mefistofelică, nedesprișă de inițiatorul și realizatorul ei, lumea a cărei caricatură a fost anticipată de Goethe “cu repulsie” (Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, 1990, p. 34-35), ar fi tocmai lumea diabolică a secolului XX adevărită de oameni.

Iată toate volumele pe care Noica n-a putut să le publice din 1944 până în 1956: *Lysis sau despre înțelesul grec al filozofiei*; *Fire și ființă. Introducere la o filozofie sistematică*; *Anti-Goethe* (2 vol.); *Devenirea întru ființă. Încercare de filozofie sistematică*; *Povestiri din Hegel* (care avea să fie publicată la Paris în 1962, când Noica era în temniță și Mircea Eliade încerca să-l ajute, cum va face și în 1979 după a treia arestare a preotului Calciu).

De dincolo de Cortina de fier, Eliade mărturisea în aceeași scrisoare din 1957-1958 că în optimismul lui Noica găsisse o notă comună între ei, dincolo de destinele lor individuale atât de diferite. Corespondența cu Eliade era așteptată cu nerăbdare nu numai de Constantin Noica aflat la Câmpulung după o scurtă arestare (v. rev. Origini, nr. 9-10/2009, p XV), ci și de cei care-i îngroșau Dosarul de urmărire operativă, scrisorile trimise și primite fiind parcurse negreșit de mercenarii ocupantului sovietic care-l considerau pe Noica un “dușman al poporului”. Tot aceștia se pare că au fost primii cititori ai volumului *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, pe care Noica l-ar fi vrut publicat la Londra și nu confiscat în cursul anului 1987 de Securitate, cum s-a întâmplat în realitate.

Anul confiscării poate fi dedus din cuprinsul volumului în care apar idei ce se regăsesc în articolele publicate la acea vreme. De pildă în manuscrisul expedit de Noica și interceptat de Securitate apare ideea că politicienii vor “mai binele” crezând cu asta că vor *binele*: “mizeria lumii moderne e o chestiune de gramatică: oamenii confundă comparativul cu pozitivul, ba chiar nu se mai gândesc la pozitiv. Americanii nu se gândesc nici măcar la comparativ, ci de-a dreptul la superlativ, la *foarte bine*” (*Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, 1990, p.16). Or, tot chestiuni de gramatică tratase și în articolele *Cultura europeană în ipostaza substantivului* (România literară, februarie 1987), *Adjectivul, epitetele și Renașterea* (România literară, martie 1987), *Gradul zero al adjectivului și Leonardo da Vinci* (România literară, aprilie 1997) și *Cum arată cultura europeană în ipostaza adverbului* (România literară, mai 1987, nr.20 și iunie 1987, nr.24). Aceste articole au constituit capitole ale ultimei sale cărți *De dignitate Europae* pe care a început să le publice în 1986 (v. *Modelul cultural european*, partea I-a, în România literară, 19 iunie 1986, nr.25) dar care a apărut doar post-mortem (în 1988 la Editura Kriterion în traducerea lui G. Scherg și abia în 1993 în românește).

La sfârșitul memoriilor sale Noica a trecut anul 1965, ceea ce nu era de natură să-l împiedice să mai completeze volumul. Fiindcă unele pagini din manuscrisul care cuprinde amintiri din vremea detenției (1958-1964) prea seamănă cu cele concepute prin 1986-1987 când era preocupat de Europa care “a fost și poate fi sarea pământului” (oct. 1985, în vol. C-tin Noica, *Istoricitate și eternitate*, Colecția “Capricorn”, Nr.5-6, 1989, p.257).

După citirea manuscrisului *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, Securitatea l-a întrebat probabil pe Constantin Noica de ce a ținut să scrie împotriva poporului român că atât deținuții politici torturați în închisori cât și comuniștii ar fi “victime ale timpului lor” (p18). Desigur trebuie să-l fi chestionat și cum de a îndrăznit să încerce a scoate pe ascuns din țară materiale denigratoare. Discuția dintre un fost deținut politic urmărit, hărțuit și solicitat la discuții periodice după eliberarea sa din 1964 s-ar fi putut întâmpla să nu fi fost dintre cele mai politicoase, mai ales că Noica era singur în vila sa de la Păltiniș.

În toamna anului 1987 singurătatea lui Noica era destul de completă. Prietenul său, meteorologul Octavian Nicolae fusese îndepărtat din Păltiniș: “au trecut lunile octombrie și noiembrie și singurele legături pe care le mai aveam cu domnul Noica erau scrisorile și din când în când un telefon” (Octavian Nicolae, în vol. *Modelul Noica*, 2009, p.426). Doar în camera de alături fusese plasată vânzătoarea de la chioșcul de cărți din Păltiniș, tov. Norica Becheș care “l-a supravegheat pe filozof cu îndrumare de la Securitate” (v. I. Filipciuc, *Centenar Noica, Păltiniș, 25 iulie 2009*, în rev. *Origini*, nr. 9-10/2009, Supliment Noica, p.II).

Lectura manuscrisului pe care Noica a făcut imprudența să vrea să-l publice în Occident a determinat probabil și inexplicabila amânare a operației după fracturarea colului femural în dimineața zilei de miercuri 25 noiembrie 1987. Motivul amânării a fost derizoriu, în condițiile în care filozoful, deși slab, “se controla medical și rezultatele erau în general bune” (v. *Modelul Noica*, 2009, p. 146.) pentru cei 78 de ani ai săi. Doctorița Eleonora Emilia Cioran, cumnata lui Emil Cioran l-a vizitat pe Noica la Spital și a spus într-un interviu că optimismul lui Noica o determinase să creadă că filozoful spera să se vindece, fiind nedumerit de amânarea operației. În interviul luat de Ana Sîrghie, doctorița a adăugat că, spre surprinderea ei, a constatat pe corpul bolnavului niște edeme generalizate, la mâini, abdomen și picioare, vânătăi mult prea extinse pentru a se putea explica prin șocul căderii care a dus la fractură (Dr. Eleonora Emilia Cioran, în vol. *Modelul Noica*, 2009, p. 147).

În manuscrisul amintirilor din temniță interceptat și confiscat de Securitate când Noica a încercat să-l trimită fostei sale soții pentru a fi publicat în Anglia, filozoful își pusese problema “ce au să facă în viață păzitorii și administratorii doctrinei comuniste când se va termina cu mascarada comunismului” (Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, Ed. Humanitas, București, 1990, p.20). Pe parcursul celor douăzeci de ani de post-comunism s-a putut constata reapariția dorinței politice de a schimonosi adevărul. Nici încercarea comuniștilor de a “desființa omul ca ființă morală” n-a fost cu totul abandonată, ideologii reciclați în holocaustologi obligându-i pe români “să recunoască exact ce vor ei (...) cu expresiile lor șablon” (C. Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, p.19).